

Anayasa Hukuku
Tek Numaralı Öğrenciler
Vize Sınavı Cevap Anahtarı

I. Varsayımsal olay: Büyük Okyanus'ta yer alan B, C, D ve E adalarının biraraya gelmesiyle 1990 yılında kurulan A Devleti Anayasası'nın birinc maddesine göre "Egemenlik kayıtsız şartsız A Devleti halkına aittir". Ayrıca A Devleti'ni oluşturan her ada kendi anayasasını, kanunlarını yapma ve kendi mahkemelerini kurma özerkliğine sahiptir. Bunun yanında A Devleti'nde asırlardır hüküm süren X Hanedanının ileri gelenleri ölünceye kadar görevde kalan Kralı seçer. Kral, beş yılda bir yapılan genel seçimle göreve gelen Parlamentonun birinci meclisinden bir milletvekilini, siyasi sorumluluğa sahip bir Bakanlar Kurulu kurmakla görevlendirir. Bunun yanında Kralın kanunları onaylamak dışında bir yetkisi bulunmamaktadır. Kanun teklif etme yetkisi Parlamento milletvekillerinin üçte birine aittir. Ancak halk 1000000 imza toplayarak bir teklifin kanunlaşmasını sağlayabilir. Ayrıca A Devleti 1992 yılında, çevresindeki diğer ada devletleriyle birlikte ortak ekonomik ve siyasi çıkarlar çerçevesinde sözleşmeyle uluslararası bir örgüt kurmuş ve Anayasası'nın birinci maddesine "Uluslararası sözleşmeler çerçevesinde egemenliğin sınırlandırılması kabul edilir" hükmü eklenmiştir. 1992 yılında Parlamentoda verilen bir anayasa değişikliği teklifiyle, her ada devletinin kanun yapma ve yargılama özerkliğinin kaldırılması teklif edilmiş, bunun Anayasanın ikinci maddesindeki "bölünmez bütünlük" ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Sorular:

1. A Devleti'nde egemenliğin yapısına göre hangi devlet şeklinin benimsendiğini açıklayınız.

A Devleti'nde egemenliğin yapısına göre federal devlet şekli benimsenmiştir. Federal devlette her federe devletin kendi anayasası, yasama, yürütme ve yargı yetkileri vardır.

Olayda A Devleti'ni oluşturan her adanın kendi anayasasını, kanunlarını yapma ve kendi mahkemelerini kurma özerkliğine sahip olduğunun belirtilmiş olması A devletinin federal devlet olduğunu göstermektedir.

2. A Devleti'nin, anayasasındaki ilgili hükümler de dikkate alındığında, hangi hükümet sistemine sahip olduğunu tartışınız.

A Devleti parlamenter hükümet sistemine sahiptir. Öncelikle, Kral ve Bakanlar Kurulu'dan oluşan iki başlı bir yürütme vardır. Kral, parlamentodan bir milletvekilini siyasi sorumluluğa sahip Bakanlar Kurulu kurmakla görevlendirmektedir ve kanun yapma yetkisi, beş yılda bir yapılan seçimle göreve gelen parlamentoya verilmiştir. Kral'ın kanunları onaylamak dışında bir yetkisi bulunmamaktadır. Bütün bu özellikler A Devleti'nin hükümet sisteminin parlamenter sistem olduğunu göstermektedir.

3. A Devleti'nde egemenliğin kullanılması bakımından hangi demokrasi modeli benimsenmiştir? Açıklayınız.

A Devleti'nde egemenliğin kullanılması bakımından yarı doğrudan demokrasi modeli benimsenmiştir. Yarı doğrudan demkrasinin uygulandığı devletlerde egemenliğin kullanılması referandum, halkın vetosu ve halkın kanun teklifi araçları halk ve temsilciler arasında paylaşılır.

A Devleti'nde halk 100.000 imza toplayarak bir teklifin kanunlaşmasını sağlayabilmektedir. Bu aracın varlığı egemenliğin kullanılması bakımından yarı doğrudan demokrasi modelinin benimsendiğini göstermektedir.

4. A Devleti Anayasası'nda 1992 ve 1993 yılında yapılan değişikliklerin, egemenlik kavramının hangi yönleriyle ilgili olduğunu açıklayınız.

1992 değişikliği ile A Devleti Anayasası'na "Uluslararası sözleşmeler çerçevesinde egemenliğin sınırlandırılması kabul edilir" hükmünü eklemesi, **dış egemenliği** ilgilendiren bir değişikliktir. Egemenlik yetkisinin uluslararası sözleşmelerle ulusüstü kuruluşlara devredilmesi, egemenlikten tamamen vazgeçme

anlamında olmayıp geri alınabilir niteliktedir, dolayısıyla dış egemenliğin sınırlandırıldığı, fakat tamamen devredilmediği söylenebilir.

1993 değişikliği ile ada devletlerinin kanun yapma ve yargılama özerkliğinin kaldırılması teklifi, **iç egemenlikle** ilgili bir husus olup bölünmez bütünlüğün üniter bir devlet gibi güçlendirilmesi sonucunu doğuracaktır. Ancak federal devlet modeli de bütünlüğü bütünlüğü sağlamanın bir aracıdır ve dünyada federal devlet anayasalarında da bölünmez bütünlük ilkesine yer verilmektedir.

II. Varsayımsal Olay: B Devleti'ndeki Milletvekili Seçim Kanunu'nun, seçim sistemi ve usulüne ilişkin maddeleri aşağıdaki gibidir:

Madde 2: *En az ilkokul mezunu olan 20 yaşını doldurmuş erkek vatandaşlar seçimlerde oy kullanır. Üniversite mezunu olan ve devlete yıllık en az 5000 lira vergi ödeyen erkek vatandaşlar ise ayrıca bir oy daha kullanır.*

Madde 6: *Bir siyasi partinin yasama meclisine temsilci gönderebilmesi için, genel seçimlerde kullanılan geçerli oyların en az %8'i oranında oy alması gerekir. Seçimler nispi temsil sistemine (d'Hondt) göre yapılır.*

Madde 10: *Seçimler idarenin yönetim ve denetiminde yapılır. Oyların kullanıldığı mekanlar seçim süresince kayıt yapabilecek biçimde kamera sistemiyle teçhiz edilir. Oy sayım işlemi ise, sadece resmi görevlilerin girebileceği kamuya ait binalarda yapılır.*

B Devleti'nde 2013 yılı Haziran ayında yapılan genel seçimler sonucunda M Partisi %52, N Partisi %32, O Partisi %9, P Partisi %7 oy almıştır. Seçimlerde 5 milletvekili çıkaracak K ilinde geçerli 260000 oy kullanılmış ve M Partisi 84000, N Partisi 72000, O Partisi 24000, P Partisi 80000 oy almıştır.

Sorular:

1. Oy hakkına ilişkin ilkeleri yazarak, B Devleti'nde yürürlükte olan kanunun seçim sistemi ve usulü ile ilgili maddelerini, bu ilkeler kapsamında değerlendiriniz.

Oy hakkına ilişkin ilkeler, genel oy, eşit oy, doğrudan oy, bireysel oy, kişisel oy, gizli oy, mecburi veya ihtiyari oy, serbest oy, açık sayım olarak sayılabilir.

B Devleti'nde en az ilkokul mezunu olan ve 20 yaşını doldurmuş erkek vatandaşlar seçimlerde oy kullanır ifadesinde, oy hakkının cinsiyet ve tahsil durumuna bağlı olması genel oy ilkesine aykırıdır. Genel oy, vatandaşların seçmen olabilme hakkını servet, eğitim, cinsiyet ve ırk bakımlarından bir kayıtlamaya bağlı tutmayan seçim ilkesidir. Yıllık en az 5000 lira vergi ödeyen üniversite mezunu erkek vatandaşların ayrıca bir oy daha kullanmalarına ilişkin hüküm eşit oy hakkına aykırıdır. Zira eşit oy ilkesine göre herkesin sadece bir oy kullanma hakkı olmalıdır. Oyların kullanıldığı mekânların kamera sistemiyle teçhiz edilmesi gizli oy ilkesine aykırıdır. Gizli oy ilkesi, seçmenin ne yönde oy kullandığı konusunda kendisi dışında hiç kimsenin bilgi sahibi olmamasıdır. Sadece resmi görevlilerin girebildiği kamu binalarında oy sayımının yapılması da açık sayım ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Açık sayım ilkesi oyların sayımının aleni olarak isteyen herkesin gözü önünde yapılmasıdır.

2. B Devleti'nde uygulanan seçim sistemini dikkate alarak K ilinde partilerin çıkaracakları milletvekili sayılarını belirleyiniz.

B Devletinde nispi temsil sisteminin bir alt türü olarak d'Hondt sistemi uygulanmaktadır. P partisi ülke barajı olan %8 oranını aşamadığı için milletvekili çıkaramaz. d'Hondt sistemine göre partilerin isimleri ve aldıkları oylar alt alta yazılır ve seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısına ulaşana kadar (1'e 2'ye ...) bölünür. Çıkan sonuçlar büyükten küçüğe, çıkacak milletvekili sayısına ulaşana kadar partilere dağıtılır. Yapılacak hesaplamaya göre;

PARTİLER	OY SAYISI	1'E BÖLME	2'YE BÖLME	3'E BÖLME	4'E BÖLME	5'E BÖLME
M	84000	84000	42000	28000	21000	16800
N	72000	72000	36000	24000	18000	14400
O	24000	24000	12000	8000	6000	4800

Bu durumda M Partisi 3 milletvekili, N Partisi 2 milletvekili çıkarır.

3. B Devleti'nde uygulanan seçim sisteminin ülkedeki parti sayısı üzerinde nasıl bir etkisinin olacağını değerlendiriniz. Tek turlu çoğunluk sismi uygulansaydı, bunun parti sayısına etkisi nasıl olurdu? Tartışınız.

B Devletinde uygulanan seçim sistemi nispi temsil (d'Hondt) seçim sistemidir. Nispi temsil sistemi en az iki milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde uygulanabilir. Seçim çevresi ne kadar küçükse nispi temsil sistemi o kadar adaletsizdir. Nispi temsil sistemi çok partili bir siyasal yapıyı teşvik eder. Bu sistemde seçime katılan partilerin her birinin elde ettikleri oy oranında parlamentoda temsil edilebilme şansları olduğundan partilerin sayısını artırıcı etki yapar. Oyların kaybolması söz konusu olmadığı için eksik temsil ve kutuplaşma olmaz.

Tek turlu çoğunluk sisteminde bir seçim çevresinde en çok oy alan parti o seçim çevresindeki bütün milletvekilliklerini kazandığı için seçmenler oylarının boşa gitmemesi için genellikle ülkedeki büyük partilere oy vermektedirler. Bu sistemde küçük partilerin parlamentoda temsil edilebilme olasılığı düşük olduğu için seçmenler küçük partilere yönelmezler. Dolayısıyla iki partili bir siyasi yapının ortaya çıkması söz konusudur. 2013 Haziran seçim sonuçlarına göre siyasi partilerin aldıkları oy oranlarına bakıldığında M ve N partilerinin etkili olduğu bir siyasi sistem ortaya çıkabilirdi.

III. “Mahkeme, bir siyasi partinin, bir yasada ya da Devletin yasal ve anayasal yapılarında değişiklik yapmayı iki koşulla önerebileceğini düşünmektedir: birincisi bu amaçla kullanılan araçlar yasal ve demokratik olmalıdır; ikincisi önerilen değişikliğin kendisi temel demokratik ilkelerle uyumludur. Mahkeme, liderleri şiddeti teşvik eden ya da demokrasiye saygı duymayan veya demokrasiyi ve bir demokraside tanınan hak ve özgürlükleri yok etmeyi amaçlayan bir siyasi partinin, bu gerekçelerle kendisine karşı uygulanan cezalara karşı Sözleşmenin korumasını ileri süremeyeceğini düşünmektedir.” (AİHM Refah Partisi ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, Karar Tarihi: 13 Şubat 2003)

Sorular:

1. Militan demokrasi kavramı ışığında, demokratik bir rejimde siyasi partilerin kapatılmasının hangi durumda meşru görülebileceğini tartışınız.

“Özgürlük düşmanlarına özgürlük tanınmaz” olarak özetlenebilecek Militan demokrasi anlayışı, II. Dünya Savaşı öncesinde İtalya ve Almanya'da liberal demokrasinin sağlamış olduğu ortamdan faydalanarak ve kanuna uygun yollardan hareketle siyasal iktidarı ele geçiren Nasyonal Sosyalistlere ve Faşistlere karşı geliştirilmiştir. 1982 Anayasası'nın 14. maddesinde “Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması” ve benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 17. maddesinde “Hakları Kötüye Kullanma Yasağı” düzenlenmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 17. maddeden yola çıkarak, özgürlüğü ya da demokrasiyi yok etme özgürlüğü olamayacağına dair anlayışını geliştirmiştir. Militan demokrasi anlayışı, hakkın kötüye kullanılması yasağı ile birlikte, özellikle düşünce ve örgütlenme özgürlükleri bakımından kendini göstermektedir.

Bir siyasi parti meşru/demokratik amaçlarını gerçekleştirmek için şiddetli araç olarak kullanıyorsa veya demokrasiyi kullanarak demokratik düzeni ortadan kaldırmayı hedefliyorsa, bu siyasi partinin kapatılması meşru görülebilir.

2. Siyasi partilerin kapatılmasına dair Türk hukukunda ve AİHM içtihatlarında öngörülen kriterler nelerdir? Venedik Komisyonu'nun bu konudaki kriterlerini de göz önünde bulundurarak açıklayınız.

Anayasa'nın 68. maddesine göre siyasi parti yasakları, "Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez." şeklinde düzenlenmiştir. 69. maddeye göre ise, bir siyasi partinin kapatılması üç halde söz konusu olabilecektir:

- 5. fıkraya göre, parti tüzüğü ve programının 68. maddenin 4. fıkrası hükümlerine aykırı olması halinde partiye kapatma veya 7. fıkra gereğince devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakma yaptırımı uygulanacaktır.

- İkinci hal 6. fıkrada düzenlenmiştir ve buna göre bir siyasi parti 68. maddenin 4. fıkrasına aykırı eylemlerin odağı haline gelmesi durumunda temelli olarak kapatılacak veya devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılacaktır.

- 10. fıkraya göre ise yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılacaktır.

AİHM'e göre, çoğulcu demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partiler, izledikleri yöntem ve amaçları demokratik ilkelerle uyumlu olduğu takdirde, anayasal düzenin değiştirilmesi yönünde dahi faaliyet gösterebilirler. Yöntem ve amacın demokratik ilkeler ile uyumlu olması hususunda öne çıkan nokta, partilerin şiddete başvurmaksızın faaliyet göstermeleri olarak ifade edilmekte ve böylece AİHM, siyasi partilere ilişkin kararlarında şiddeti temel bir ölçüt olarak ele almaktadır. Fakat eklemek gerekir ki, AİHM bir partinin kapatılabilmesi için mutlaka şiddeti araç olarak kullanması gerektiğini söylememekte; şiddet kullanmaksızın antidemokratik bir düzen kurmayı hedefleyen partilerin kapatılması da bu kapsamda mümkün olmaktadır. Demokrasi ile bağdaşan ve fakat Anayasal düzen ile çatışan bir amaç ise, demokrasi ile bağdaşan her tür düşüncenin demokratik bir düzende ileri sürülebilmesi nedeniyle bir partinin kapatılması sonucunu doğurmamaktadır.

Venedik Komisyonu'nun parti kapatmaya ilişkin kriterleri AİHM içtihatlarıyla örtüşmektedir. Bunun yanında Komisyon kapatma yargılamasına ilişkin, hiçbir siyasi denge ve fren olmaksızın dava açma yetkisinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına bırakılmasını eleştirmekte, kapatma kararını verecek organının yargı organı olmasına vurgu yapmakta, bu noktada Anayasa Mahkemelerine bu yetkinin verilmesini olumlu bulmakta fakat Mahkemenin üye kompozisyonunun çoğulcu bir yapıda olması gerektiğini vurgulamaktadır.

IV. "Kanun, 12.5.2010 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletiminde Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma'nın onaylanmasının uygun bulunduğu dairdir. Üç maddeden oluşan Kanun'un iptali istenen 1. maddesi, Anlaşma'nın onaylanmasının uygun bulunduğunu belirtmektedir. Kanun'un 2. maddesinde Kanun'un yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği, son maddesinde ise Kanun'un yürütülmesi görevinin Bakanlar Kuruluna ait olduğu hükme bağlanmaktadır.

Kanun'un dava konusu kural olan 1. maddesi, uygun bulunduğu Anlaşma ile birlikte anlam taşımaktadır ve ancak onunla birlikte ele alındığında hukuk düzenimizde etki yapabilir niteliktedir. Bu nedenle, söz konusu kuralın denetiminin ancak Anlaşma kuralları gözetilerek yapılabileceği, bunun da Anayasa'nın 90. maddesinde yasaklanan andlaşma kurallarının denetlenmesi anlamına geleceği açıktır" (E. 2010/92, K. 2012/86, K.t. 31.5.2012)

1. Anayasa yargısında benimsenen "anayasaya uygunluk denetim yolları" ışığında, a. Türkiye'de uygulanan denetim sistemini ve

Anayasaya uygunluk denetim yolları olarak, siyasi ve yargısal denetim yolları vardır. Türkiye'de yargısal denetim yolu uygulanmakta olup iptal (Avrupa modeli/soyut norm denetimi) ve itiraz (Amerikan modeli/somut norm denetimi) davaları açılabilir.

b. Yukarıdaki kararda anayasa aykırılık iddiasının hangi yolla ileri sürüldüğünü açıklayınız.

Olayda soyut norm denetimi söz konusudur; çünkü bir kanuna karşı iptal istemiyle dava açılmıştır. Kanunun hem şekil hem de esas denetiminin yapılması mümkündür. Bu yola belli kişi veya makamlar başvurabilir.

2. Türk anayasa yargısı sisteminde, anayasaya uygunluk denetimine konu olan normları da açıklayarak; yukarıda alıntılanan karara konu normu ve Anayasa Mahkemesi'nin buna ilişkin kararını değerlendiriniz.

Türk anayasa yargısında denetime tabi normlar; kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, anayasa değişikliği hakkındaki kanunlar ve TBMM İctüzüğü'dür

Karara konu norm bir milletlerarası anlaşmanın uygun bulunmasına dair kanundur. Uygun bulma kanunları hem şekil hem esas bakımından denetlenebilir. Fakat milletlerarası anlaşmalar denetime tabi değildir.

Genel kural kanunların Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabi olması yönündedir. Fakat Anayasa Mahkemesi'ne göre, iptali istenen kanun hükümleri anlaşmanın kendisiyle birlikte anlam kazandığı için bu hükümlerin denetlenmesi anlaşmanın denetlenmesi anlamına gelecek ve Anayasa'nın 90. Maddesindeki uluslararası anlaşmaların Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesi yasağına aykırılık teşkil edecektir.